

DIE 1972-BEGROTING IN DIE KONTEKS VAN EKONOMIESE GROEI

(Praatjie deur Dr. Chris van Wyk, Ekoonoom van Sanlam, voor die Johannesburgse Junior Afrikaanse Sakekamer op Woensdag, 12 April 1972)

Die Goue Draad

Vanjaar wil ek die groeitema behandel. Ek gaan nie vanaand probeer om punt-vir-punt die begrotingsvoorstelle te bespreek nie. Dié pad is stofgetrap. Ek gaan eerder kyk wat is die goue draad — watter geleenthede vir groei, prestasie en voorspoed die begroting vir die pad vorentoe kan inhou.

Laat ons kortliks die agtergrond van die begroting bekyk en die belangrikste begrotingsvoorstelle evalueer. En ek wil graag by die goue draad invleg die kwessie van groter konsultasie tussen beleidmaker en sakeman, meer openhartigheid, groter begrip vir sakemanne se probleme en 'n meer planmatige benadering tot die oplossing van ons ekonomiese probleme. Te oordeel aan die algemene trant en inslag van die begrotingsrede het die pleidooie van sakemanne in dié verband nie op dowe ore geval nie.

Begroting in Raamwerk van Ekonomie en Politiek

Die ekonomie en die politiek raak al meer verweef. Al meer word die vryheid van ekonomiese optrede aan bande gelê deur die raamwerk wat geskep word om politieke doelwitte te bereik. Selfs die prysenswaardige ekonomiese doelstellings van

- 'n hoë groeikoers,
- volle indiensneming van arbeid,
- 'n „lae” inflasiekoers,
- 'n „gesonde” betalingsbalans.

raak al meer vervleg in politieke beleid en aspirasies. Sommige van hierdie doelstellings word al meer ondergeskik aan andere wat meer politieke munt inhou. Hierdie verskynsel is internasionaal.

Sakemanne — en ekonome, moet ek dadelik bysê — moet met hierdie harde werklikheid rekening hou wanneer hulle gesels oor belangrike beleidsverklarings soos byvoorbeeld die begroting.

Wat is die politieke raamwerk dan waarbinne die begroting gesien moet word?

Twee punte.

Sekerlik die grootste konflik tussen privaatsektor en beleidmakers gaan vandag oor arbeidsbenutting. Hierdie konflik staan weer viervoet binne die sosiaal-politieke beleid van afsonderlike ontwikkeling. Suid-Afrika se dilemma is eintlik:

'n Volgehoue, hoë groeikoers is nodig om die beleid van afsonderlike ontwikkeling te laat slaag, maar so 'n groeiprestasie vereis juis weer dat nie-blanke (veral Bantoe)-arbeid beter benut moet word in bestaande, d.w.s. die gesentraliseerde nywerheidskomplekse.

Die turksy van arbeidsbeleid, met sy sterk politieke inslag, moes dus sterk in die voorgrond gewees het by die opstel van 'n begroting wat daarop gemik is om gebalanseerde groei te stimuleer.

Die ander politieke oorweging is behuising. U weet dat die kwessie van behuising 'n belangrike politieke speelbal geword het. En daarom, bo en behalwe die sosiaal-maatskaplike oorwegings wat betrokke mag wees, is die beeld van 'n simpatieke benadering teenoor behuising maar altyd een van die belangrike politieke oogmerke wanneer dit gaan oor die algemene tevredenheid onder die stemmende publiek. Dat dit in die begroting 'n rol gespeel het, spreek uit die vaspenning van deposito-

koerse en die nuwe huisbouspaarskema in die begroting.

Die ekonomiese agtergrond waarteen ons die begrotingsvoorstelle moet sien

Kortliks die volgende:

- 'n Ekonomiese groeikoers wat gedaal het van sowat 7% in 1969 tot 3,7% in 1971. Dit het gepaard gegaan met 'n afname in die groeikoers van nywerheidsproduksie wat in 1971 heeltemal gestagneer het. Produktiwiteit in die fabriekswese het in werklikheid gedaal. Daar is tekens van 'n gemakliker arbeidsmark en surpluskapasiteit het in minstens sekere sektore ontstaan;
- Tesame met hierdie afname in groei, het die inflasiekoers gestyg tot 7% in 1971 teenoor 4,2% in 1970;
- Persoonlike spaar het in onlangse jare 'n groot agteruitgang getoon. In vergelyking met die gemiddelde van 11% gedurende 1960 tot 1967 het huishoudings in 1970 en 1971 maar sowat 8½% tot 9½% van hulle persoonlike beskikbare inkomste gespaar;
- Die betalingsbalans het 'n rekord tekort van R1 000 miljoen in 1971 getoon en ondanks 'n rekord toestroming van buitelandse kapitaal, het ons goud en buitelandse valuta reserwes met amper R500 miljoen oor die afgelope drie jaar verminder;
- Sterk stygings het in die jongste jare plaasgevind in owerheidsuitgawes en boonop is dit nog op 'n inflasionistiese wyse gefinansier.

Dreigende stagflasie — d.w.s. 'n stagnerende groeikoers met hoë inflasie — was dus die agtergrond waarteen die Minister sy begrotingsrede en voorstelle moes opstel. Dat hy tegelykertyd groei en produktiwiteit moes stimuleer en inflasie moes bekamp, moes vir hom 'n groot dilemma geskep het. Spaar moes bevorder word. Dit alles teen die agtergrond van die streng invoerbepelings wat reeds in November 1971 ingestel is en die devaluasie van die rand in laat-Desember 1971.

Boonop moet die begroting teen die agtergrond van talle beheermaatreëls in die ekonomie gesien word. Hieronder val

- invoerbeheer,
- prysbeheer,
- huurbeheer,
- boubeheer,
- arbeidsbeheer, en
- valutabeheer.

Soveel beheermaatreëls verwar die sakeman, dit skep weifeling by hom en dit maak sy beplanningsbasis baie onseker. Hieraan moes die Minister ongetwyfeld gedink het by die formulering van sy aksieprogram in die begroting. Want op wankelmoedige sakevertroue en sakesentiment kan 'n mens net nie 'n groeiprogram bou nie.

Die Begrotingsvoorstelle

Omdat dit hier oor die groei-implikasies van die begroting gaan, laat ek die implikasies vir die spreekwoordelike man in die straat agterweë. Toegewings vir Jan Publiek was in elk geval klein.

Die begrotingsvoorstelle is eerder gerig op die herstel van ekonomiese groei en op die stimulering van produktiewe bedrywigheid — d.w.s. die aksent val eerder op die langer termyn — as op onmiddellike, dramatiese gevolge. Die klem het veral geval op die verwydering van onsekerheid en verbetering van die sakeklimaat eerder as op groot toegewings.

Die noemenswaardigste voorstelle om spaar te verhoog, is die nuwe reeks nasionale spaarsertifikate en die huisbou-spaarskema wat myns insiens werklik belofte inhou om die persoonlike spaarpoging te verbeter. Wat my egter opval van hierdie pogings om spaar te bevorder, is dat die oogmerk van beleid nog steeds is om meer fondse na ekstensiewe (dorpsontwikkelingstipe) behuising en na die staatskas te kanaliseer. Die behoeftes van die staatskas sal ons altyd by ons hê. Daarmee wil ek nie verder uit nie.

Oor behuisingsbeleid kan ons lank gesels en so ook oor die finansiering om daardie beleid uit te voer. Hieroor wil ek net enkele opmerkings maak.

Myns insiens moet die klem eerder op hoë digtheidsbehuising as op ekstensiewe behuising val. Die President van die Reserwebank het egter net voor die begrotingsrede rentekoerse op deelnemingsverbande vasgepen en so ook ander depositokoerse. Hieruit lyk dit dus vir my asof ekstensiewe behuising steeds meer beklemtoon word eerder as om meer intensiewe behuising voorrang te laat geniet.

Ek kan nie so 'n benadering verwelkom nie, veral as ons kyk na die geweldige aansprake op arbeid en kapitaal wat die bou- en konstruksiesektor in die jongste jare gemaak het. Boonop het die konstante klem op die kanalisering van fondse na die ekstensiewe behuisingsektor so 'n inflasie in die pryse van klaar woonhuise en woonerwe tot gevolg gehad dat allerweë kommer daaroor uitgespreek is. Ek dink ons sal in die toekoms baie meer oorspronklik, fundamenteel en krities na hierdie aspek van beleid moet kyk.

Hoewel ek dus voel dat die spaarvoorstelle die totale spaarpoging behoort te verhoog, het ek bedenkinge oor die rigtings waarin hierdie fondse gekanaliseer word. Daar is min aandag gegee aan pogings om meer risiko-spaargeld binnelands te mobiliseer waardeur groter nywerheidsaktiwiteit en investering gefinansier kan word.

Vir die private sakesektor bevat die begroting myns insiens die positiewe boodskap van begrip vir sy probleme en die belofte dat dit daadwerklike aandag sal kry. Die aksieprogram van die Minister impliseer duidelik 'n voortgesette brugbou-oefening tussen beleidmakers en sakemanne.

Meer spesifiek is die rekbaarder houding teenoor die gebruik van Bantoe-arbeid in gesentraliseerde nywerheidsgebiede baie welkom en ek reken dit behoort nyweraars te bemoedig. Daarbenewens sal die groter rekbaarheid by die Reserwebank ten opsigte van aansoeke deur sakemanne vir buitelandse lenings, klaarblyklik help om hulle finansieringsprobleme te verlig. Verder kan hierdie vergunning bydra om die druk op langtermyn rentekoerse (dus finansieringskoste) te verlig en dit kan selfs die moontlikheid inhou dat langtermyn finansiering mettertyd teen laer rentekoerse bekom sal kan word.

Die bankplafon is ook ietwat verlig net voor die begroting. En dit kan verder help om die sakelewe se finansieringsbehoeftes gemakliker te akkommodeer.

Die verlenging van beleggingstoelaes na Junie 1975 (10% op geboue en 15% op masjinerie en toerusting) is welkom. Hier sou 'n mens kon argumenteer dat die Minister verder moes gegaan het. In Brittanje word, byvoorbeeld, tans 'n 100% afskrywing in die jaar van aanskaffing op nuwe produksie-apparaat toegelaat en 'n aanvanklike 40% op sakegeboue gepaard met 'n aantrekliker jaarlikse afskrywing as hier in Suid-Afrika. Die Minister het egter min beweegruimte gehad. Soos sake in elk geval staan, moes hy reeds sy hele stabilisasierekening uitput om die begroting te laat kloep. En as sy aksieprogram die kontinuïteit het waarop ons almal hoop, is daar natuurlik geen rede waarom ruimer vergunnings in dié verband nie in volgende jaar se begroting kan kom nie.

Depositokoersbeheer is weer ingestel. Vir my bederf dit in 'n mate die positiewe boodskap van 'n begroting wat andersins eerder minder as meer direkte ingryping in die ekonomie verkondig. Ek reken markfaktore sou binne afsienbare tyd die begeerde uitwerking op rentekoerse gehad het met minder potensiële ontwrigting en groter kans op sukses. Ek hoop dus dat rentekoersbeheer gou sal verdwyn.

Uitvoerders verwelkom stellig die verhoogde belastingaftrekkings ten opsigte van uitgawes aangaan vir die ontwikkeling van oorsese markte. Wat 'n mens veral verbly, is dat diensinstellings (soos hotelle en toeristekorporasies) nou ook vir dié vergunnings oorweeg word.

Maatskappybelasting is in die begroting effektief verhoog van 40% na 41%. Maatskappye se likwiditeitsposisie sal egter verbeter as gevolg van die vermindering in leningsheffing op dividende ontvang.

Opsommend is my indrukke dus dat die „filosofie” of benadering van die begrotingsrede 'n plus-faktor vir sakesentiment en vir ekonomiese groei is, maar dat die bal nou in 'n groot mate in die baan van die privaatsektor geplaas is. Sakemanne sal nou hulle deel moet

bydra om 'n nuwe ekonomiese oplewing te aktiveer en stukrag daaraan te verleen. Aan baie van ons sakemanne se pleidooie is in die begroting aandag gegee, en ons sal nou met 'n meer positiewe inslag daarop moet reageer. Die feit dat ons almal nie volkome tevrede gestel is nie, is myns insiens nie regverdiging vir verdere onnodige traagheid en negatiwiteit nie. Ons moet erken dat die Minister van Finansies met sy begroting 'n berekende risiko geneem het — iets wat ons sakemanne maar te goed ken. Daarvoor moet ons waardering toon en sekerlik ook ons bydrae maak om te help om die nasionale doelstellings wat hy gestel het, te bereik.

Doelstellings van die Begroting

Sonder om daarop uit te brei, herhaal ek net kortliks die nasionale doelstellings wat die Minister gestel het:

1. Verbetering van die betalingsbalans, waaraan eerste voorkeur gegee word;
2. 'n Vinniger ekonomiese groeiakoers, met die klem op ewewigtige groei en sonder om die sosiaal-politieke struktuur in Suid-Afrika te versteur;
3. Voortgesette pogings om inflasie te bekamp.

Maar die onderliggende doelstellings van die begroting is vir ons stellig ewe belangrik en betekenisvol. Ek stip dit kortliks vir u aan, maar u moet onthou dat ek afleidings maak en dat die Minister en sy kollegas nie noodwendig met my gaan saamstem nie.

1. My eerste afleiding is dat die begroting bedoel is om sakevertroue te herstel. Die begroting spel duidelik ons land se ekonomiese probleme uit, daar is sprake van 'n aksieprogram om hulle te probeer oplos, daar is beloftes van groter soepelheid by oorweging van die privaatsektor se behoeftes aan arbeid en kapitaal, daar is die afskaffing en beloofde verwydering van 'n aantal beheermaatreëls wat sakebeplanning bemoeilik, en daar is aanduidings van groter konsultasie met sakemanne — al hierdie aspekte wil ek gebruik om my afleiding te staaf. Soos ek reeds gesê het, die private sektor pleit lank reeds juis vir hierdie benadering van van owerheidsweë. Die owerheid het nou

gereageer, en 'n mens sou dus redelikerwys groter sekerheid en vertroue en minder weifeling asook 'n meer aggressiewe benadering by sakemanne kon verwag. Na my mening was die kommunikasie — of selfs die begripsgaping tussen owerheid en sakeman een van die belangrikste redes waarom veral ons nywerheidsproduksie so swak vertoon het ondanks volgehoue groei in binnelandse vraag.

2. Ek sou my nie verbaas as die Minister met hierdie „groeibegroting” ook in sy agterkop die idee gehad het dat 'n lewenskragtige ekonomie die desentralisasiedoelstelling makliker bereikbaar sal maak nie. Studies in Engeland het getoon dat die sukses van desentralisasiepogings 'n noue korrelasie met die tempo van ekonomiese groei toon: As die ekonomie vinnig groei, vorder desentralisasiepogings. Ons moet dus vinnige groei hê om die verklaarde beleid dat nywerheids-desentralisasie moet voortgaan, te laat slaag.
3. Hoewel die Minister bedenkinge uitgespreek het oor die aandrang dat devaluasie sonder versuim opgevolg moet word, kom dit my tog voor asof die benutting van potensiële devaluasievoordele 'n onderliggende oogmerk van die begroting was. Die ruimer voordele aan uitvoerders en die moontlike insluiting van diensondernemings daarby, groter geleenthede vir buitelandse kapitaal om die land binne te kom en die simpatieke benadering tot die probleme van veral die nywerheidssektor laat my hierdie afleiding maak. Die klem van die begroting val immers op die groter vermoë van die binnelandse produksiemasjien om uitvoere te bevorder sowel as om die hoë peil van binnelandse vraag te bevredig. En dit was in die laaste instansie seker ook die primêre oorweging by die devaluasie van die rand.
4. Dr. Diederichs kon by sy drie beleidsdoelstellings nog die gebruiklike vierde genoem het, naamlik om volle indiensneming van arbeid te verseker. Hy het egter nie pertinent daarna verwys nie. Op die oog af lyk dit ook nie nodig nie aangesien die gepubliseerde werkloosheidsyfer 'n baie lae werkloosheid

toon. Maar dit geld net Blankes, Kleurlinge en Asiate. Van die aantal Bantoe wat werk soek en wat baie beter gebruik kan word, het ons nie syfers nie. Ons weet egter daar is baie van hulle. Waar die Minister dus moontlik om taktiese/strategiese redes nie hierdie „klassieke” doelstelling van beleid uitdruklik genoem het nie, lyk dit asof hy spesifiek die groter benutting van die Bantoe-arbeidskorps met sy begrotingsvoorstelle wou bevorder. Die klem op ekonomiese groei en die beloofde groter rekbaarheid in arbeidsbeleid, tesame met die arbeidspraktyke wat die Spoorweë en die Poskantoor deesdae volg, wil vir my aandui dat die beleidmakers al meer bewus word van die noodsaaklikheid om die groot poel Bantoe werkers beter te benut.

Ekonomiese Vooruitsigte na die Begroting

Die 1972-begroting het kort op die hakke van devaluasie en verskerpte invoerbeheer gevolg. My siening van ekonomiese vooruitsigte na die begroting hou rekening met al hierdie maatreëls.

Baie kortliks is my verwagtings soos volg:

- Die Suid-Afrikaanse ekonomie staan voor 'n nuwe groeifase en die groeikoers kan vanjaar 5% - 5½% wees teenoor 3,7% verlede jaar.
- Die betalingsbalans toon reeds tekens van verbetering en behoort aan te hou verbeter. **Konserwatief** geraam kan die goud- en buitelandse valuta-reserwes vanjaar nog met 'n verdere R100 - R150 miljoen styg.
- Inflasie behoort vanjaar effens af te neem. Die styging in verbruikerspryse kan daal na 6% - 6½% teenoor 7% in 1971. Die inflasiekoers kan verder daal in 1973. Hierdie vooruitskatting is egter aan 'n redelike fout-risiko onderhewig.
- Die opwaartse neiging in langtermynrente-koerse is reeds gestuit en **geringe** dalings kom voor in veral koerse op maatskappylenings en semi-prima effekte. Verdere dalings kan

later vanjaar en in 1973 voorkom. Ek meen dat langtermynkoerse op ander dan staats-effekte met 1 - 1½ persentasiepunte oor die volgende 12 - 18 maande kan daal. Koerse op staatseffekte sal heelwaarskynlik nie so gou en nie so ver daal nie.

- Binnelandse likwiditeit sal gedurende die res van die jaar aansienlik verruim, wat finansieringsprobleme van sakemanne sal verlig.
- Die arbeidsmark sal vanweë 'n rekbaarder arbeidsbeleid, makliker 'n ekonomiese oplewing kan akkommodeer en lone en salarisse sal waarskynlik vanjaar stadiger styg as gedurende die afgelope twee jaar.
- Maatskappywinste wat in die tweede helfte van 1972 bekend gemaak word, sal na verwagting reeds 'n verbetering toon wat voortgesit sal word gedurende 1973.
- Die begroting (tesame met die Britse begroting) het myns insiens 'n stewige fondament onder aandeelpryse geplaas. Ekonomiese en finansiële verwickelinge gedurende die volgende jaar sal waarskynlik 'n verdere gunstige invloed op aandeelpryse uitoefen. Dit lyk nie vir my asof al die potensieel-gunstige faktore reeds in huidige beurspryse verdiskonteer is nie.

U sal opmerk dat ek optimisties is. Ek is optimisties al was die werklike toegewings aan die publiek en die sakelewe maar klein. Die algemene trant en tema van die begrotingsrede was egter daarop gerig om die delikate balans van sakevertroue in die guns van groter optimisme te swaai. My optimisme is dus in 'n belangrike mate op geloof en vertroue gebaseer: Geloof dat sakemanne meer positief en aggressief sal reageer en vertroue dat die beleidmakers hulle strategie en nuwe insigte sal uitleef. As dit later blyk dat my geloof vals en my vertroue misplaas was, gaan ons volgende jaar in 'n lelike penarie sit.